דכתיב [1] הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר [2] וישלחהו מעמק חברון א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב [3] ידוע תדע כי גר יהיה זרעך [4] כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב [5] ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת אמר רב יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב [6] ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש ויציתו עבדי אבשלום את החלקה באש: וכן לענין הטובה מרים וכו': מי דמי התם חדא שעתא הכא שבעה יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א"ל רבא הא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא הכי קתני וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם [6] מדה טובה מרובה ממדת פורענות [7] ותתצב אחותו מרחוק א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב [8] ויבא ה' ויתיצב וגו' אחותו דכתיב [9] אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב [10] מרחוק ה' נראה לי לדעת [ב] דכתיב [11] כי אל דעות ה' מה דכתיב [12] מה ה' אלהיך שואל מעמך יעשה דכתיב [13] כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר לו דכתי' [14] ויקרא לו ה' שלום: [15] ויקם מלך חדש וגו' [ג] רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך [15] אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל [16] ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב [17] ובכה ובעמך ובכל עבדיך [18] הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב [19] כי הנה ה' באש יבא וכתיב [20] כי באש ה' נשפט וגו' בחרב כתיב [ד] [20] ובחרבו את כל בשר] אלא בואו ונדונם במים [ה] שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר [21] כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו וכן הוא אומר [22] ומצרים נסים לקראתו והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב [23] כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה שבישלו בה נתבשלו [ו] מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב [24] ויזד יעקב נזיד [ז] א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח [ח] זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר [25] ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב [26] ובני קיני חתן משה וגו': [18] ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו [27] וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטנים אני אמרו לו כלום איסטנים אתה יותר מפרעה שרי מסים דבר שמשים (לבנים) למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח"א שממסכנות את בעליהן דאמר מר [ט] כל העוסק בבנין מתמסכן [27] את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון [י] מתרוסס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו [28] וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר"ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ: [28] ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים [29] ויעבידו מצרים את בני ישראל

בפרך

מקיס וגו'. הלא אבשלום אותה עלה וקיימה מלבת דביריו של הקב"ה כדכתיב לעולם ה' דברך נצב (תהלים קיט). ויקרא למלבת על שמו [ב] גרם לאותה רעה שתקרא על שמו. ויקרא לה יד אבשלום כך היא נקראת: **וישלחהו מעמק חברון.** ביוסף משמעי קרא כששלחו יעקב אצל אחיו והוא תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים: **של אותו צדיק שקבור בחברון.** אברהם: **אינו כן.** דיותר ממה שהוא מולד מולדים לו: **דבאותה מדה.** דוגמא מעין אותו ענין. ומיהו יותר ממה שעשה משתלם למדה טובה מרובה בתשלומין ממדת פורענות: **אמור לחכמה.** שהיא אצל הקב"ה ומפיו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב): **דלא כתיב וימת.** מלך מצרים וימלוך תחתיו אחר: **ונתחכם למושיען.** לבקש לנו חכמה כנגדו: **נמה נידונם.** אלא יוכל לדון אותנו בו שידענו מדרכיו שמדד מדה כנגד מדה לדור המבול ולאנשי סדום: **כי באש ה' נשפט.** וכן ישיב לנו גמול [ג]: **שבשלו.** לשון ויזד יעקב נזיד (בראשית כה): **באותה עלה.** דנתחכמה לו: **יושבי יעבץ.** תלמידי יעבץ. [ד] אדם גדול בתורה היה דכתיב (דה"א ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל אם ברך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (תמורה טז.): **תרעתים.** מפרש בספרי [ה] ששמעו תרועה בהר סיני. ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים: **שמעתים.** שמעו מלות אביהם. דבני יונדב בן רכב משתעי קרא והם היו מבני בניו של יתרו. סוכתים על שהיו יושבין בסוכות כדכתיב ונשב באהלים. וקרי משפחות סופרים דהיינו סנהדרין ל"ה: שמסכנות לבעליהן. שעל ידי אותן הערים ואותה עבודה נסתכנו מצרים לטבוע בים: מסכנות מדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים. ובשביל עבודה זו אירע להם. ולהאי לישנא לא גרסינן לה דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן. ומאן דגרס ליה להך מתרגם להן דרב ושמואל אכל הבניינים של כל אדם מסכנות שנופל מהבנין וממית: ממסכנות שמביאין את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק וכו'. ל"ה:

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת **פורענות.** ול"ת הא מלינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים ינוסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא כו) וי"ל דעדיין גבי מדת פורענות מיירי [ד] רדיפה ולא הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר היסר: [ה] **מרים** המתינה למשה שעה אחת. לאו דוקא נקט שעה אלא שלש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים [ו] ועוד בפ"ק דחגיגה (דף ה:) דדרש רבי יוחנן אותי יום יום ידרושון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ' יום וגו' אלמא דכי הדדי נינהו: שהיתה

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת **פורענות.** כשהיו בונין קלת היה מתרוסס ונופל וחוזרין ובונין והוא נופל: **פי תהום בולעו.** נבלע בארץ: **רוח הקדש מבשרתן.** לישראל ואומר למצרים אין מועיל לכם כן ירבה תמיד וכן יפרוץ: **ויקוצו היה דומה להן.** כאילו עייסה וגופם מלאים קוצים בראותם את ישראל פריס ורביס:

בפרך

שעל ידי אותן הערים ואותה עבודה נסתכנו מצרים לטבוע בים: מסכנות מדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים. ובשביל עבודה זו אירע להם. ולהאי לישנא לא גרסינן לה דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן. ומאן דגרס ליה להך מתרגם להן דרב ושמואל אכל הבניינים של כל אדם מסכנות שנופל מהבנין וממית: ממסכנות שמביאין את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק וכו'. ל"ה:

1. כה אמר יי הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעיך ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת: שמואל ב יב יא
2. ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו ממעמק חברון ויבא שכמה:
בראשית לו יד
3. ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה: בראשית טו יג
4. ואבשלם לקח ויצב לו בחייו את מצבת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על שמו ויקרא לה יד אבשלם עד היום הזה:
שמואל ב יח יח
5. ויולדו לאבשלום שלושה בנים ובת אחת ושמה תמר היא היתה אשה יפת מראה:
שמואל ב יד כז
6. ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שערים לכו והציתוה באש ויציתו עבדי אבשלום את החלקה באש:
שמואל ב יד ל
7. ותתצב אחותו מרחוק ומה יהי העיר אשר נשבעתי בה:
שמות ב ד
8. ויבא יי ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל ויאמר שמואל דבר כי שמע עבדך:
שמואל א ג י
9. אמר לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא:
משלי ז ד
10. מרחוק יי נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד:
ירמיהו לא ב
11. אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה יצא עתק מפיכם כי אל דעות יי ולו נתכנו עלילות:
שמואל א ב ג
12. ועתה ישראל מה יי אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את יי אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך:
דברים י יב
13. כי לא יעשה אדני אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים:
עמוס ג ז
14. ויברך שם גדעון מזבח ליי ויקרא לו יי שלום עד היום הזה עודנו בעפרת אבי העזרי:
שופטים ו כד
15. ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף:
שמות א ח
16. ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל עם בני ישראל רב ועצום ממנו:
שמות א ט
17. ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים:
שמות ז כט
18. הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ:
שמות א י
19. כי הנה יי באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה אפו וגערתו בלהבי אש:
ישעיהו סו טו
20. כי באש יי נשפט ובחרבו את כל בשר ורבו חללי יי: ישעיהו סו טז
21. כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך: ישעיהו נד ט
22. ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יי את מצרים בתוך הים: שמות יד כז
23. עתה ידעתי כי גדול יי מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: שמות יח יא
24. ויזד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף: בראשית כה כט
25. ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב: דברי הימים א ב נה
26. ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם: שופטים א טז
27. וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס: שמות א יא
28. ואשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: שמות א יב
29. ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך: שמות א יג

מסורת הש"ס

א) [יומא עו. סנהדרין ק:], ב) בס"ד ל: לדעה, ג) עירובין נג., ד) נ"א ומרכו שלופה בידו (במדבר כב), ה) [זבחים קטו. ע"ש], ו) [סנהדרין סט. ע"ש], ז) שם קו., ח) [שם וקד. ע"ש], ט) [יבמות סג.], י) [גירסת העיון בערך פיתום מתמסמס], כ) [ע"ש יח], ל) [בהעלותך י כט], מ) [שמות יב], נ) [ל"ל הכנין וממית. רש"ל], ס) [שיך לעיל נ: בתוספות ודע דמלשון מוס' שהעתיק התוי"ט גרלה דמיד אחר סוף דיבור דלעיל שסיים מספר היסר כתבו תוספת אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם וכו'], ע) [יעוב נסון תמלא בתוי"ט],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי באש וכו' גמול הסל"ד ואח"כ מ"ה נדונם במים כל הבן הילוד וגו' הס"ד: (ב) ד"ה יומבי וכו' יעבץ אדם גדול וכו' ישראל לאמר אם בך: (ג) ד"ה שממסכנות וכו' לאמר מר ביבמות כל העוסק: (ד) תוס' ד"ה לעולם וכו' ברדיפה ולא בהריגה:

מוסף רש"י

מדה טובה מרובה. רבה על מכתבה, מדה טובה מרובה על הרעה חמש מאות כה. שבמדה טובה נאמר (שמות לד) נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים (יומא עו.). ומשפחות סופרים. והלא קרא מפרש ליה כולי בספיקי בפרשת ויאמר משה לאחיב (סנהדרין קד.). המה הקנים. וקינים אלו בניו של יתרו, דכתיב וכני קיני חותן משה, וכניו של יתרו הן הן בניו של רכב, דכתיב הקינים הבאים מבית אבי בית רכב, וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו כי כה אמר ה' וגו' יען אשר שמעתם על מצות יהונדב אביכם וגו' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים, ואמרינן בספיקי אפשר נכרים הם ונכנסין להיכל, והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל, אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה. מ"ל (שם). ותולה קללתו בחבירו. והרי הוא כאילו כתב ועלינו מן הארץ וכסי ירשוה (שמות א י). מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ. אתם אומרים כן ירבה ואני אומר כן ירבה (שם א יב).

תוספות שאנץ

יעבץ אדם גדול היה בתורה. תרעתים מפרש בספרי ששמעו תרועה בהר סיני ל"א תרעתים על שם שהיו יושבין בשערי (ב"ד) [ירושלים] תרעתים זקני שערי. שמעתים ששמעו מצות אביהם דבבני יונדב בן רכב משתעי [קרא] והם היו מבני בניו של יתרו. סוכתים על שהיו יושבין בסוכות כדכתיב ונשב באהלים. וקרי משפחות סופרים דהיינו סנהדרין ל"ה: שמסכנות לבעליהן.

שהיתה פועה לולד. פירש רביו חננאל [ה] לוחשת לחיסה ויולא הולד כמו שעושים אלו עכשיו באשה האשה: אחריס

בפרך רבי אלעזר אמר בפה רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה [1] וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו' אמר רבא בתחילה בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ"ד נמי התם בפה רך הכא ודאי בפריכה דרש [ו] רב עוירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים [ז] בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים שנאמר [2] אם תשכבון בין שפתים וגו' בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר [2] כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר [3] תחת התפוח עוררתיך [ח] וגו' והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן כחיה זו שמשפרת את הולד שנאמר [4] ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי וגו' [ט] ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש שנאמר [5] ויניקהו דבש מסלע ושמן וגו' וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבן שנאמר [6] על גבי חרשו חורשים וגו' לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר [7] רבבה כצמח השדה נתתיך וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן שנאמר [7] ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר [8] זה אלי ואנוהו [9] ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו' רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מ"ד אשה ובתה יוכבד ומרים ומ"ד כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ"ד אשה ובתה דתניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד ד"א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה [י] (ומוציאה את הולד) ד"א פועה שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל [10] ויאמר בילדכן את העבריות וגו' מאי אבנים א"ר חנן סימן גדול מסר להן אמר להן בשעה שכורעת לילד ריכותיה מצטננות כאבנים ואית דאמר כדכתיב [11] וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע [10] אם בן הוא והמתן אותו א"ר חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה [12] ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו' להן מיבעי ליה א"ר יוסי בר' חנינא מלמד שתבעון לדבר עבירה ולא נתבעו [12] ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותן אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון [13] ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים וגו' מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלה יהודה [14] גור אריה דן [15] יהי דן נחש נפתלי [16] אילה שלוחה יששכר [17] חמור גרם יוסף [18] בכור שור בנימין [19] זאב יטרף דכתיב ביה כתיב ביה ודלא כתיב ביה כתיב (ביה) [20] מה אמך לביא בין אריות רבצה וגו' [21] ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות מ"ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב [22] ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב [23] ודוד בן איש אפרתי וגו': [24] וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון [25] בן יפנה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ואכתי בן קנז הוא דכתיב [26] וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב (ו) אמר רבא חורגו דקנז הוה דיקא

ולמה נקרא בן יפונה על שם מעשיו: ה"ג **ואכתי בן קנז הוא: חורגו דקנז.** בן אשתו של קנז היה כלב ומנאה עתניאל אחיו מאמו: דיקא

בפרך בפה רך. משכוס בדברים ובשכר עד שהרגילוס לעבודה: **בפריכה.** בשברון גוף ומתנים וחזקה: ה"ג **בעבודה קשה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן שהיו מחליפין וכו'.** וזו היא קשה שלא היו רגילים בכך: **ולמאן דאמר** (ח). בפרך קמא בפה רך האי בפרך בתרא ולאי פריכה היא דהכתיב וימררו: **ושופתות.** כשמוסיפין הסיר על גבי כירה קרי לה שפיתה: **אחת של חמין.** לרחוץ רגלי בעליהן בשדה: **בין שפתים.** בין מלרי השדות מקומות לנוטין. מלר גבול השדה גבוה מכאן וחבירו מכאן וחריץ באמלע: **יונה.** ישראל שנאמר יונתי תמתי (שיר ו): **עוררתיך.** לגאת ממעי אמך: **תכנסך.** לשון חבלי יולדה (הושע יג): **מנקר.** מנקה: **משפר.** כמו שעושין לתינוקות לייפה את איבריהם ולתקנן שיתקיין מלטר הלידה: **לא כרת שרך.** לא היה לך מיילדת לחתוך טיבור הולד: **למשעי.** להחליק בשר. כמו חלקת לוחריו (בראשית כז) שעיות: **עגולין.** כעין ככר עגול: **נעשה להן נס: רבבה כלמח השדה.** גדילים מן הארץ כלמח השדה: **ותבאי.** לבית אביך: **הס הכירוהו.** שראו שכינתו כבר: **זה אלי.** שראיתי כבר: **אנוהו.** בת עמינדב אשתו של אהרן: **שהיתה פועה לולד.** משעשעת אותו כדרך שמשחקים לתינוקות בדברים ערבים לשעשוע: **פועה.** לוטקת כמו כיולדה אפעה (ישעיה מב): ה"ג **ורואין על האבנים אמר רבי יוחנן סימן גדול מסר להן בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים ד"א על האבנים כדכתיב ואדד בית היולר וגו' מה יולר זה ירך מכאן וו':** **סימן גדול.** שלא מטלנו האש ותחביאנו ותאמר נפל היה זה לכם הסימן של לידה ואז מטלוהו ותהרגוהו. ד"א להכי קרי ליה למסבר של אשה אבנים כדכתיב גבי יולר כלי חרס אבנים ואשה נמי ליולר דמיא: **סדן.** עץ עב שעליו יושב ומגלגל הבליס לעשותן בדפוס הכלי לפי גדלו וקטנו: **סימן גדול מסר להם.** ורואין על האבנים אם בן הוא שם אתן יכולות לראות מיד אם בן הוא בלא שום הגבהה: **בן פניו למטה.** כדרך תשמישו: **בת פניה למעלה.** כדרך תשמישה. והכי מפרש במסכת נדה (דף לא.): **אליהן.** משמע על עיסקי ביאה. לשון ויבא אליה (בראשית כט): **ותחיין.** הוה ליה למיכתב ולא המיתו הילדים ותחיין משמע שהיו מסייעין להמיותן שהיו טומנות אותן בבתיהן ומגדלות אותם: **אי נימא חיות ממש.** מילדות: **כחיה נמשלה.** ותיה השדה אינה צריכה למילדת: **דכתיב ביה כחיה ביה.** מי שכתוב בו שנקרא בשם בהמה וחיה הרי כתיב בו ושאין כתיב בו הרי כתיב בכל כנסייתן יחד מה אמך לביא בין אריות רבצה אמך כנסת ישראל כולה נקראת לביאה: **אהרן ומשה.** שילאו מיוכבד: **ומאמ עזובה אשת כלב.** והיא מריס. ולקמן (ו) מפרש למה נקראת שמה עזובה. והאי ותמת שנגטרעה: **ויקח לו כלב אם אפרת.** לאחר שנתרפאת חזר ולקחה לו. אלמא אפרת קרי מריס וכתיב בדוד בן איש אפרתי: **ולכב בן חלרון.** פסוק הוא בדברי הימים: (ט) **בן יפונה בן שנפנה מעלת מרגלים.** תירולא הוא דקא מתרץ. לעולם בן חצרון הוא דיקא

ה) ס"א רבי עקיבא. רש"ל. ו) יומא עה., ג) שמה תבלגן אמן, ד) ס"א ונותן לאם. רש"ל, ה) ס"א ל"ג, ו) [תמורה טז. ע"ש], ז) [דף יב.], ח) [וכ"כ בערוך ערך פע ג' ע"ש],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולמאן דאמר נמי בפרך: (ב) ד"ה ולכב וכו' הימים הס"ל ואתיכ מ"ה בן שנפנה כל"ל ותיבות בן יפונה נמחק:

מוסף רש"י

שהיתה פועה. שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה (שמות א טו). חורגו דקנז הוה. וילדה לו אמו של כלב את עתניאל (במדבר לב יב).